RAŞİT KÜÇÜK KÜLLİYATI -1

SEVGİ MEDENİYETİ

ALLAH'DA KUL KULDA ALLAH SEVGİSİ

Prof. Dr. Raşit Küçük

Hayat

RAŞİT KÜÇÜK KÜLLİYATI -1

SEVGİ MEDENİYETİ

ALLAH'DA KUL KULDA ALLAH SEVGİSİ

© 2023, Hayat Yayıncılık, İletişim, Yapım, Eğitim Hizmetleri ve Tic. Ltd. Şti.
Tüm yayın hakları anlaşmalı olarak Hayat Yayınları'na aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir; izinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

ISBN: 978-605-151-456-7
Sertifika No: 44968

Hayat Yayınları : 756
Maneviyat : 52
Kitabın Adı : Sevgi Medeniyeti
Yazarı : Raşit Küçük
Yayın Editörü : Erol Şahnacı
Redaksiyon - Tashih : Metin Mergen
Kapak Tasarım : Hayat Yayınları
İç Tasarım : Zeynep Bayrak
Baskı Yeri & Tarihi : İstanbul, 2023
Baskı & Cilt : BPC Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Cevizlik Mah. Hüsreviye Sok. Erşen İş Hanı
No:15 Kat:3-38 Bakırköy / İstanbul
Tel: 0212 549 53 83
Sertifika No: 48745

Hayat Yayın Grubu

Molla Gürani Mahallesi, Oğuzhan Caddesi No: 15 Kat: 3
Fındıkzade - Fatih / İstanbul
Tel: 0212 613 11 00 Gsm: 0530 290 99 78 Faks: 0212 613 11 55
www.hayatyayinlari.com - e-posta: hayat@hayatyayinlari.com
twitter.com/hayatyayinlari - facebook.com/hayatyayinlari.com

RAŞİT KÜÇÜK KÜLLİYATI -1

SEVGİ MEDENİYETİ

ALLAH'DA KUL KULDA ALLAH SEVGİSİ

Prof. Dr. Raşit Küçük

Hayat

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9
KISALTMALAR 13

GİRİŞ
SEVGİ KAVRAMI

SEVGİ KAVRAMI 17
I- KELİME VE TERİMLER 17
II- TARİFLER 23

BİRİNCİ BÖLÜM
I- SEVGİNİN DUYULARLA İLGİSİ
II- DIŞA AKSEDEN BELİRTİLERİ
III- SEVGİ KAVRAMININ ESASLARI

I- SEVGİNİN DUYULARLA İLGİSİ 35
1- PSİKOLOJİNİN KONUYA BAKIŞI 35
2- İSLÂM ÂLİMLERİNİN BAKIŞI 39
II- SEVGİNİN TEZAHÜRLERİ 46
III- SEVGİ KAVRAMININ ESASLARI 54
1- Sevgi, Bütün Amellerin Temelini Teşkil Eder 55
2- Zevkler ve Lezzetler Sevgiye Tâbidir 57
3- Sevgide Teklik (Vahdet) Esastır 60
4- Allah'ı Sevmek, O'nun Dışında Dost ve Şefaatçi Tanımayı Ortadan KaldırırV65 65
5- Allah'ı Sevmekten ve Hatırlamaktan Alıkoymayan Tabiî Sevgi Meşrudur 69
6- Sevgide İffet Esastır 71
7- Sevgi, Merhamet-Şefâat ve Yardımın Kaynağıdır 73

8- Kur'ân-ı Kerîm'in Hayra Yönelik Va'dleri 79
Sevgi ile Alâkalıdır 79
9- Allah'ın Sevdikleri ve Sevmedikleri Vardır 81

İKİNCİ BÖLÜM
ALLAH'DA KUL SEVGİSİ

I- ALLAH'IN KULUNU SEVMESİ 85
II- ALLAH'IN SEVDİĞİ KULLAR 85
1-Muhsinler 91
2- Müttakîler 100
4- Sabredenler 117
5- Tevbe Edenler 124
6- Allah'ın Sevdiği Başka Kişi ve Vasıflar 130
III- ALLAH'IN KULUNU SEVMESİNİN TEZAHÜRLERİ 139
1- Allah Sevdiği Kulundan Razı Olur 140
2- Allah Sevdiği Kulunu Gök ve Yer Ehline Sevdirir 145
3- Allah Sevdiği Kulunun Yanındadır ve Onun Her 146
İşini Kolaylaştırır 146
4- Allah Sevdiği Kulun Günahlarını Bağışlar 148
5- Allah Sevdiği Kulunu Musibetlerle İmtihan Eder 149
6- Allah Sevdiği Kulunu Himâye Eder 150
7- Allah Sevdiği Kuluna Kavuşmayı İster 151

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KUL'DA ALLAH SEVGİSİ

I- KUL'UN ALLAH'I SEVMESİ 157
1- Allah Sevgisinin Mahiyeti 157
2- Allah Sevgisinin Mâhiyetini Kavrama Esasları 161
3- Allah Sevgisinin Şer'î Delilleri 164
II- KULUN ALLAH'I SEVMESİNİN TEZÂHÜRLERİ 167
1- Allah'a Kavuşmayı İstemek 169
2- Allah'ı Çok Hatırlayıp Anmak 171
3- Allah'ın Emirlerine İtaat Etmek 174
4- Allah Kelâmı Olan Kur'ân'ı Sevmek 178
5- Allah'ın Evi Olan Ka'be'yi Sevmek 185

6- Allah'ın Sevdiklerini Sevmek 186
7- Allah Rızası İçin Vermek 187
8- Allah İle Ünsiyeti Sevmek 190
III- HAZRETİ PEYGAMBER'DE ALLAH SEVGİSİ 192
1- Zikir ve İbadet Hayatı 194
2- Zühd Hayatı 201
3- Allah Korkusu 208
SONUÇ 215
BİBLİYOGRAFYA 218

ÖNSÖZ

İslâmî ilimler sahasında yapılan çalışmaların temelini, Kur'ân ve Sünnet'in teşkil edeceği aşikârdır. İslâm'ın insan unsuru ve problemlerine bakışı ya da ictimâî sahalardaki tavrı ile ilgili çalışmaların da temelini, yine Kur'ân ve Sünnet'in şekillendirmesi tabiîdir. Günümüzde ilim dallarının çeşitliliği, Kur'ân ve Sünnet'e dayanan araştırmaların da çeşitli olmasına vesile teşkil etmektedir. Bu sebeple, Kur'ân ve Sünnet'in tarihini, bunlarla ilgili ilim dallarını, müellifleri veya eserleri konu alan çalışmaların yanında, Kur'ân ile Sünnet'in muhtevasına yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Bunların yeni başlamış olduğu söylenemez. Çünkü İslâm İlimler geleneğinde bu çeşit eserlere çokça rastlamaktayız. Bugün ise aynı konuların modern üslûp ve sistemler içinde ele alınması gerekmektedir.

Biz, bir duygu olarak değerlendirilen, dışa akseden belirtileri ile açıklanabilen sevgi konusunu incelemeye çalıştık. Mücerret (soyut) kavramları ele alıp değerlendirmenin, müşahhas (somut) kavramları ele almaktan daha zor olduğu her halde kabul edilir. Ancak, duygularla ilgili çalışmaların önemi de gözden uzak tutulamaz. Sevgi konusu da her duyguda olduğu gibi, mahiyeti mücerret, genellikle tezâhürü müşahhas bir manzara arzetmektedir.

Geniş bir alanı kapsayan sevgi konusunda, "Özellikle Allah Sevgisi"ni seçmiş olmamızın sebebi, yapılacak bir sıralamada ilk yeri işgal etmesinden kaynaklanmıştır. Allah sevgisi kavranılmadan, diğer sevgilerin kavranılamayacağı, pratikte de fayda temin edilemeyeceği gerçeği, bu araştırmayı tek konulu bir sevgiye yönlendirmiştir.

Bu araştırmanın gayesi, Kur'ân ve Sünnet'i esas alarak, sevgi kavramı ve özellikle Allah sevgisi konusunda bir temel oluşturmak, genel bir çerçeve çizmektir. Bu yapılırken, Kur'ân-ı Kerîm'in yanında, en sahih hadislerin seçilmesine özel bir gayret gösterilmiştir. Böyle bir başlangıç çalışmasında, zayıf veya mevzû hadisler ile çeşitli fikir ve görüşlerin sıralanması ve değerlendirilmesine girişmeyi uygun mütalaa etmediğimizi belirtmeliyiz. Ancak bu ifademizden, her türlü fikir ve görüşten müstağni kalındığı gibi bir mânâ çıkarılmamalıdır. Esasen bu mümkün de değildir.

Araştırmamızda, Kütüb-i Sitte başta olmak üzere, sahih hadis külliyatı temel kaynağı teşkil etmiştir. Muteber Kur'ân tefsirleri ile hadis kitaplarının şerhleri de müracaat ettiğimiz kaynakların önemlilerindendir. Birinci el kaynaklarda mevcut olan hadislerin, sonraki kaynaklardan nakli gibi bir yola, umûmiyetle gidilmemiştir. Diğer bilgiler için de aynı şeyler söylenebilir. Çoğu kere, uzunca âyet ve hadis tercemeleri verme yerine, mahiyetin kavranılması ve nakledilmesine önem verilmiştir.

Özellikle, bir duygu olarak sevginin kavranılması ve tariflerinde, bu konuya ağırlık veren, hatta müstakil eserler veya bölümler ayıran Ebû Tâlib el-Mekkî (Ö. 386/996), İbn Hazm (Ç. 456/1063), el-Gazzâlî (Ö. 505/1111) ve İbn Kayyım (Ö. 751/1350) gibi müelliflerin kitaplarına sıkça baş vurulmuştur. İbnu'l-Cevzî (Ö. 597/1200)'nin Zemmu'l-Hevâ isimli hacimli eserinden de ilgili bahisler tetkik edilmiştir.

Çalışmamızda, tasavvuf sahasıyla ilgili eserlerin az sayılmayacak bir ağırlık taşıdığına işaret etmeliyiz. Bu eserlerin seçiminde de teşekkül devrine yakın olanlar veya dönüm noktası kabul edilenler tercih edilmiştir. Ancak, tasavvufî yorum veya tercihlere çoğu kere girilmemiştir. Psikolojinin sevgiye yaklaşımına da temas edilmiş bulunmaktadır. Burada birinci el kaynakların kullanılması gibi bir yola gidilmemiştir. Çünkü bizim gayemiz psikolojik bir araştırma yapmak değildir. Allah sevgisi konusunun, psikoloji ile mukayeseli işlenmesi de uygun görülmemiştir.

Çalışmamız, "Giriş" dışında, üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş'te, sevgi ile ilgili olan ve çeşitli sevgi hallerini ifadede kullanılan kelime ve terimlerin mahiyetleri ile sevginin tarifleri üzerinde durulmuştur.

Birinci Bölüm'de, sevgi duygusunun insandaki duyularla ilgisi, psikolojinin ve İslâm âlimlerinin konuya bakışları, sevginin belirtileri ve kavramın esasları ele alınmıştır.

İkinci Bölüm'de, Allah'ın kulu sevmesi ve sevdiği kullar ile kulu sevmesinin tezahürleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölüm ise Kul'da Allah sevgisi, bu sevginin tezahürleri ve Hz. Peygamber'de Allah sevgisi konularını içine almaktadır.

Bu çalışmada, konunun anlaşılabilir olmasına itina gösterilmiştir. Metinde katı bir transkripsiyon kullanılmamıştır.

Çalışmamızın çeşitli yerlerinde, konuya alâka duyacak araştırıcıların dikkatini çekme ve ilgili bahsin boyutlarını tavsif etmede bir sakınca görmediğimizi belirtmeliyiz.

İslâmî sahada, benzer bir modern çalışmaya rastlayamamış olmamız, sistemin oturmamışlığı intibaını verebilir. Bunun hoşgörü ile karşılanacağını ümit ediyoruz.

Bu çalışma, daha geniş bir plan dahilinde Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde sayın Doç. Dr. Sadık Cihan'ın danışmanlığında doktora olarak başlamıştı. Ne var ki bazı olumsuz gelişmeler sebebiyle takdimi mümkün olmadı. Daha sonra konu daraltılarak, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne doktora olarak sunuldu.

Doç. Dr. Sadık Cihan'a bu çalışmanın özellikle sistemleştirilmesinde yardımlarını esirgemeyen ve bir an önce tamamlanmasında sürekli teşviklerini gördüğüm sayın Prof. Dr. Salih Tuğ'a, her safhada alâkasını sürdüren sayın Doç. Dr. Fahrettin Atar'a teşekkür etmek benim için zevkli bir vazife olmaktadır. İlim ehlinden gelecek tenkit ve tavsiyeleri de memnuniyetle beklediğimi ilave etmeliyim.

Raşit KÜÇÜK

Üsküdar, 15 Nisan 1983

KISALTMALAR

a.g.e. : adı geçen eser
a.g.y. : adı geçen yer
a.s. : aleyhisselâm
bk. : bakınız
by. : baskı yeri yok
İ.F.D. : İlâhiyat Fakültesi Dergisi
İ.İ.F.D. : İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi
İ.Ü.E.F.Y. : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
krş. : karşılaştırınız
mesl. : meselâ, misâl olarak
nşr. : neşreden
Ö. : Ölümü (ölüm tarihi)
s.a.v. : Sallellahu aleyhi ve sellem
thk. : tahkik eden
trc. : terceme eden
trs. : tarihsiz
v.b. : ve benzeri (benzerleri)
vd. : ve devamı
v.s. : ve sâire

GİRİŞ

SEVGİ KAVRAMI

I- KELİME VE TERİMLER
II- TARİFLER

SEVGİ KAVRAMI

I- KELİME VE TERİMLER

Günümüzün modern ilimlerinde olduğu gibi, İslâmî ilimlerde de terminolojinin önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Bir duygu olarak incelenen, bir takım tezahürleri ile tarif edilip anlatılmaya çalışılan sevgi kavramını ifadede kullanılan kelime ve terimlerden öncelikle bahsetmemiz gerekecektir.

Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet açısından ele alıp incelemeye çalışacağımız sevgiyi ve özellikle Allah Sevgisi'ni ifadede kullanılan, fakat hepsi Kur'ân ve Sünnet'te zikredilmeyen bir takım kelime ve terimler kullanmaktadır. Biz onlardan bazısına kısa mahiyetleri ile işaret ederken, bir kısmını sadece saymakla yetineceğiz.

1- el-Muhabbe(h): Dilimizde daha çok muhabbet şekli kullanılan, fakat "mehabbe(h)" olarak da kullanıldığı bilinen bu kelimenin çeşitli anlamları bulunmaktadır. Sevgi ile ilgili terimlerin başında gelen muhabbetin, saflık ve hâlislik mânâsı taşıdığı, Arapların dişlerin beyazlık ve parlaklığını anlatmak için "habebu'l-esnân" tabirini kullandıkları bilinir.[1] Buna göre, sevgi ve dostluğun samîmi ve katıksız olanına "muhabbe" denilir.[2] Şiddetli yağmurların yağmasıyla yükselen suların üstündeki

1 İbn Kayyım, Medâricu's-Sâlikîn, III, 6; İbn Kayyım, Ravda, 24.

2 el-Kuşeyrî, er-Risâle, II, 613.

kabarcıklara "el-habâb" ismi verilmektedir. Muhabbe(h)nin bu kelimeden alındığını söyleyenlere göre, sevgiliye kavuşma ve onun güzelliğini görme heyecan ve susuzluğu içinde bulunan kimsenin kalbinin coşması mânâsını taşımaktadır.[3]

Kökünün lüzum ve sebat mânâsını ifâde etmesi sebebiyle, sevgilinin ismini ve zikrini kalbden hiç ayırmamayı; "hıbbe" kökünden alındığını söyleyenlere göre, sahrâ bitkilerinin tohumlarına verilen bu ad sebebiyle, sevginin hayatın özü olduğu;[4] geniş kab mânâsına gelen "hıbb"den alındığını iddia edenlere göre, içinde sevgiliden başkasına yer olmayan kalbi ifade ettiği;[5] kalbi kalp yapan gerçek mânâya "habbetu'l-kalb" denmesi sebebiyle, sevgilinin kalbdeki yerinin adını almış olduğu[6] gibi esaslar üzerinde durulur.

Muhabbet kelimesinin, "el-hubb", "el-hıbb", "el-habîb" "el-mahbûb", "el-mehabb" gibi, hemen hepsi dilde kullanılan ve sevginin çeşitli hallerini ifade eden müştakkatları da bulunmaktadır.[7]

Arapçada kullanılan harekelerden "damme", bir hareketin şiddet ve kuvvetini ifade eder. Sevgideki aşırılığı ifade etmesi bakımından "el-hubb" çokça kullanılmaktadır. Sevilenin letâfetini ve kalbde daima hatırlanıp, dille anıldığını ifâde için de, sevilen (mahbûb) mânâsına "el-hıbb" kullanılır. Çünkü "kesre" hafifliğe delâlet eden bir hareke çeşididir.[8] Sevene, sevdiği lâtif ve hafif gelir; sevgi bir yük değildir.

3 İbn Manzûr, Lisânu'l-'Arab, "Hâ-Be-Be" maddesi.

4 el-Kuşeyrî, a.g.e., II, 613; İbn Manzûr, a.g.e., "Hâ-Be-Be" maddesi; İbn Kayyım, Ravda, 24.

5 Îbn Kayyım, a.g.e., 24.

6 İbn Manzûr, a.g.e., "Hâ-Be-Be" maddesi; el-Kuşeyrî, a.g.e., II, 614; İbn Kayyım, Medâricu's-Sâlikîn, III, 7; İbn Kayyım, Ravda, 25. (Adı geçen kaynakların her birinde, bizim özetle işaret ettiğimiz bu anlamlarla ilgili daha detaylı bilgi bulunmaktadır).

7 Çeşitli kullanılış ve mânâlar için bk. İbn Manzûr, a.g.e., "Hâ-Be-Be" maddesi.

8 İbn Kayyım, Medâricu's-Sâlikîn, III, 7.

2- el-'Alâka(h): Bir kimseye veya bir şeye gönül kaptırarak, o kimse ve şeye sevgi ve aşk duymak mânâsında kullanılır. Gönülde hissedilen bu sevginin sürekli ve köklü olması, gelip geçici olmamasını ifade eder. Kelime "ayn" harfinin kesre harekesi ile de kullanılmaktadır.[9] Hz. Peygamber tarafından da sevgiyi ifadede kullanılmış olan kelimelerdendir.[10] Sadece Allah'a ibadet etme mertebelerinin ilkine de bu ad verilmektedir.[11]

3- el-Hevâ: Nefsin bir şeye meyli ve meftûn olması mânâsında kullanılır. Tavsif edilmek şartıyla hem iyi, hem de kötü arzular için kullanılmaktadır. İsim olarak sevgiyi ve sevgiliyi ifadede kullanılır.[12] Hz. Peygamber sevgi ve beğeniyi ifade ederken bu kelimeyi kullanmıştır.[13]

4- es-Sabve(h)es-Saba: Âşık olmak ve aşıklık halindeki düşkünlük mânâlarını ifade eder. Nefsin meyli mânâsına da kullanılan bu kelimenin değişik şekil ve anlamlarda kullanıldığını görüyoruz. Kur'ân-ı Kerim'de meyl mânâsı ile kullanılmıştır." (Yûsuf) Rabbim dedi, bana göre zindan, bunların beni davet ettiği şeyden daha iyidir. Eğer onların düzenini benden savmazsan onlara meylederim ve cahillerden olurum."[14]

5- eş-Şeğaf: Aslında kalbin zarı mânâsını ifade eden kelime, sevginin kalbe işlemesi anlamında kullanılmaktadır. Dilimizde de kullanılan "kalbinin zarına kadar işleme" tabiri, eş-şeğaf karşılığıdır.[15] Kur'ân-ı Kerîm'de eş-şeğaf bu anlamıyla kullanılmaktadır. "Şehirdeki bir kısım kadınlar: "Azizin karısı, delikanlının nefsinden murâd almak istiyormuş. Sevgi yü-

9 İbn Manzûr, a.g.e., "'Ayn-Lâm-Kaf maddesi.

10 Ibnu'l-Esîr, en-Nihâye, III, 289.

11 İbn Kayyım, ed-Dâ' ve'd-Devâ', 275.

12 Îbn Manzûr, a.g.e., "He-Vav-Yâ" maddesi; Âsim Efendi, Kâmûs Tercümesi, IV, 1235; İbnu'l-Esîr, en-Nihâye, V, 284-285.

13 Mesl. bk. el-Buhârî, es-Sahîh, Nikâh, 29; Müslim, es-Sahîh, Cihad, 58.

14 Yusuf, 12/33. Anlam için bk. İbn Manzur, a.g.e., "Sad-Be-Vav" maddesi.

15 Îbn Manzûr, a.g.e., "Şin-Gayn-Fe" maddesi; Asım Efendi, a.g.e., III, 63.

reğinin zarına işlemiş. Görüyoruz ki o, muhakkak apaçık bir sapıklıktadır." dediler.[16] Hz. Peygamber'in hadislerinde de bu kelimenin kullanıldığını görüyoruz.[17]

6- el-Mika(h): Muhabbet izhar etmek mânâsında kullanılan bir kelimedir. Bir kimseyi veya bir şeyi, açıkça sevip bu sevgisini gösterene "el-vâmik" denir.[18] el-Mika bu anlamıyla hadislerde kullanılmış bulunmaktadır.[19]

7- el-'Işk: Konuşma dilimizde yaygın bir şekilde aşk olarak, eski edebiyat metinlerinde ise yukarıdaki şekliyle kullanılan kelime, insanın sevdiğinin dışında gözünde hiç kimsenin ve hiçbir şeyin olmaması; nazarını sadece sevdiğine hasretmesi ve sevgide ifrat dereceye varması demektir. Gerek iffet ve ismet yönünden, gerekse kalp ve niyet bozukluğu cihetinden, sevenin sevdiğinde hiçbir kusur ve noksanlık görmeyip, onu güzelliğin yegâne timsâli kabul etmesi ve bütün güzellikleri onda müşahade ettiğine inanmasıdır. Buna, hastalık derecesinde sevgi denilebilir.[20] Arapçada olduğu gibi, Türkçemizde de çok kullanılan kelimelerden biri olan aşk, Kur'ân ve sahîh Sünnet'te kullanılmamıştır. Sadece Süveyd İbn Sa'îd'in rivayet ettiği, fakat hadîs hafızları ile kritikçilerinin hemen hepsinin reddettiği "Âşık olup, aşkını iffetle tamamlayan ve ölen..."[21] şeklindeki bir rivayetten bahsedilir. el-'Aclûnî, bu konudaki bazı rivâyetlere işaret etmektedir.[22] Mutasavvıflar da, haddi tecâvüz eden sevgi mânâsına gelen bu kelimenin, Allah cihetinden kul,

16 Yûsuf, 12/30.

17 İbnu'l-Eslr, en-Nihâye, II, 483.

18 İbn Manzûr, a.g.e., "Vav-Mim-Kaf" maddesi, Âsim Efendi, a.g.e., III, 1033; İbnu'l-Eslr, a.g.e., V, 230; İbn Kayyım, Ravda, 32.

19 Mesl. bk. el-Buhârî, es-Sahth, Edeb, 41; Ahmed İbn Hanbel, Müsned, V, 259.

20 İbn Manzûr, a.g.e., '"Ayn-Şin-Kaf" maddesi, Asım Efendi, a.g.e., III, 952.

21 Bilgi için bk. İbn Kayyım, ed-Dâ' ve'd-Devâ', 366-368.

22 el-'Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, II, 263-264.

kul cihetinden de Allah için kullanılmasını, yani "Allah kuluna âşık oldu" veya "kul Allah'a âşık oldu" denilmesini doğru ve uygun bulmazlar.[23]

8- eş-Şevk: Arzu anlamını taşıyan bu kelime, nefsin ve kalbin bir şeye istek duyması, sevgiliye yolculuk etmesi mânâlarında da kullanılır.[24] Ammâr İbn Yâsir tarafından, Peygamberden duyup rivayet ettiği bir hadiste kullanılmıştır.[25]

9- el-Fütûn: Bir şeyin kalbe çok hoş ve sevimli gelmesi ve bu yüzden insanın ne yapacağını bilmeyecek şekilde şaşırmasıdır. Bunun sebebi de aşk ve sevgidir. Fütûn'un, sınamak, denemek, imtihan etmek, sapmak, saptırmak ve benzer mânâları da vardır.[26] Çeşitli mânâları ile Kur'ân ve Sünnet'te çokça kullanılmıştır.[27]

10- el-Vüdd: Vav harfinin üç hareke çeşidi ile de kullanılan kelime, dostluk ve muhabbet mânâsı ifade eder. Seven ve sevgisi çok olana da bu ad verilmektedir. Herkese ve her şeye karşı sevgisi çok olan kişiye "racul vüdd" denir.[28] Sevginin en katıksız, en lâtif ve en incesi "vüdd" diye isimlendirilir. Rahmette aşırı merhameti ifade eden re'fet ne ise, sevgide de vüdd böyledir.[29] el-Vüdd Kur'ân-ı Kerîm'de[30] ve hadislerde[31] az sayılmayacak kadar ve çeşitli müştak-kâtı ile kullanılmıştır.

11- el-Hılle(h): Samimi ve gönülden olan dostluk ile sevgiye bu ad verilmektedir. Sevgide vahdet ifade eden bu keli-

23 el-Kuşeyıt, er-Risâle, III, 615; ayrıca bk. İbn Kayyım, Ravda, 35.
24 İbn Manzûr, a.g.e., "Şin-Vav-Kaf maddesi; Âsim Efendi, a.g.e., III, 912.
25 Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned, IV, 264; V, 191.
26 Ibn Manzûr, a.g.e., "Fe-Te-Nun" maddesi, Îbnu'l-Esîr, a.g.e., III, 410.
27 Çeşitli âyetler için bk. Mu'cemu Elfazi'l-Kur'ân, II, 130-132.
28 Ibn Manzûr, a.g.e., "Vav-Dal-Dal" maddesi; Âsim Efendi, a.g.e., II, 50.
29 Ibn Kayyım, Ravda, 50-51.
30 Mesl. Meryem, 19/96; Hûd, 11/90; el-Mücâdele, 58/22; el-Bürûc, 85/14.
31 Mesl. el-Buhârî, es-Sahîh, Menâkıb, 1; Müslim, es-Sahîh, Birr, 11, 12.

me, ortaklık kabul etmeyen bir sevmenin de ifadesidir.[32] Onun içindir ki âlemde iki "halîl" vardır. Biri Hz. İbrâhım, diğeri de Hz. Muhammed'dir. Kelime Kur'ân[33] ve sahîh hadîslerde[34] gerçek mânâları ile kullanılmıştır.

Sevgi duygusunun çeşitli derecelerini ifadede kullanılan bu çok yaygın ve meşhur olan kelime ve tabirlerin dışında, bazıları Kur'ân ve Sünnet'te de kullanılmış olan birtakım kelime ve tabirler daha vardır. Biz tesbit edebildiğimiz bir kaçına daha işaret etmekle yetineceğiz. Bunlar, eş-Şe'af,[35] el-Vecd,[36] el-Kilf,[37] et-Teteyyum,[38] el-Ce- va,[39] ed-Denef,[40] es-Sedim,[41] el-Vehel[42] eş-Şecn[43] el-Vasab,[44] el-Li- mem,[45] el-Garam[46] el-Veleh[47] kelime ve tabirleridir.

Bunların her biri çeşitli sevgi hallerini ifadede kullanılan kelime ve terimlerdir. Sevginin dışa akseden belirtilerine işaret eden ve bunları ifadede kullanılan kelime ve terimler ise saydıklarımızın dışında daha çoktur. İbn Kayyım, sevgi ile ilgili altmışa yakın isim kullanıldığından bahseder.[48]

---

32 İbn Manzûr, a.g.e., "Hı-Lam-Lam" maddesi; Âsım Efendi, a.g.e., III, 1279.
33 Mesl. bk. el-Bakara, 2/254; en-Nisâ, 4/125.
34 Mesl. el-Buhârî, es-Sahîh, Enbiyâ, 9, 14; Rikâk, 51; Tevhtd, 24; Müslim, es-Sahîh, îmân, 322; Ebû Davûd, es-Sünen, Edeb, 16.
35 İbn Manzûr, a.g.e., "Şın-'Ayn-Fe" maddesi; Âsim Efendi, a.g.e., III, 634.
36 İbn Manzûr, a.g.e., "Vav-Cim-Dal" maddesi; Âsim Efendi, a.g.e., II, 44.
37 İbn Manzûr, a.g.e., "Kef-Lam-Fe" maddesi; Âsim Efendi, a.g.e., III, 724.
38 İbn Manzûr, a.g.e., "Te-Yâ-Mim" maddesi; İbnu'l-Cevzî, Zemmu'l-Heva, 2.
39 A.g.e., "Cim-Vav-Yâ" maddesi.
40 A.g.e., "Dal-Nûn-Fe" maddesi.
41 A.g.e., "Sin-Dal-Mim" maddesi.
42A.g.e., "Vav-He-Lam" maddesi.
43 A.g.e., "Şın-Cim-NunM maddesi.
44 A.g.e., "Vav-Şad-Be" maddesi.
45 A.g.e., "Lam-Mim-Mim" maddesi.
46 A.g.e., "Gayn-Ra-Mim" maddesi.
47 A.g.e., "Vav-Lam-He" maddesi; İbnu'l-Cevzî, Zemmu'l-Hevâ, 293.
48 İbn Kayyım, Ravda, 23.

Şimdiye kadar saydığımız kelime ve terimlerin her biri sevgi ile doğrudan alâkalıdır, ama sıfatları itibariyle farklıdırlar. Esasen her varlık için aynı şey söz konusudur. Allah, Rab, Rahmân, Rahîm, Melik, Kadîr dediğimiz zaman, bunların her biri tek zata delâlet eden isimlerdir; fakat her birinin ifade ettiği vasıf ve mânâ farklı, hatta çok kere birbiriyle alâkalı da değildir. Kur'ân, Furkân, Kitâb, Hudâ tabirleri de aynı şekildedir. Her biri tek kitaba delâlet ederlerse de mahiyetleri farklıdır.[49]

II- TARİFLER

Sevgi, en eski çağlardan bugüne kadar hakkında söz söylenmiş, tezahür ve belirtileri müşahade edilmiş duyguların başında gelmektedir. Çeşitli yönleri ile ele alınıp incelenecek olan bir duygunun mahiyetini anlamak ve kavramak gerekecektir. Konu ile ilgilenen İslâm âlimlerinin hemen hepsi, sevgiyi bir duygu olarak ele almış ve tariflerini de bu yönde yapmışlardır. Modern psikoloji ile çeşitli dallarının da sevgiye yaklaşımları aynı şekildedir. İnsanda mevcut olan bütün duyguların dışa akseden bir takım belirtileri olduğu düşünülürse, sevginin de bir takım belirtilerinin olacağı tabiîdir. Tariflerde belirtilerin büyük rolü inkâr edilemez. Biz, sevgi duygusu ile çeşitli belirtilerini ayrıca ele alacağız. Burada ise sadece tarifler üzerinde durmak istiyoruz.

Sevgi hususunda insanlarda mevcut olan gizli kabiliyet fıtrîdir. Fakat çeşitli şartlar sevgiyi yönlendirir. Yakın çevreden başlamak üzere yayılan bir sevgi söz konusudur.[50] İlmin bir konuyu objektif realitelere göre inceleyip, neticeleri sezişlere bıraktığı; insanın üstün tarafının aklı ile bilip ruhu ile sezmesi olduğunu hatırlatmalıyız. Bir duygu olan sevgi daha ziyade sezişlerle

49 A.g.e., 57.

50 Arthur ve arkadaşları, Eğitim Psikolojisi, 1, 112.

alâkalıdır. Konuya psikolojik bir yaklaşımla bakan İbn Kayyım el-Cevziyye (691/1291- 751/1350)'ye göre "sevgi, kalbin azığı, ruhun gıdası, gözün nurudur. Sevgi hayatından mahrum olan kimse ölüler sınıfından sayılır. Sevgi nurunu kaybedenler, karanlıklar denizinde yok olurlar. Sevgi şifasından mahrum kalanların kalbleri, bütün hastalıklara açık durumdadır. Sevgide başarılı olamayanlar, hayatlarını elem ve kederler içinde geçirirler. Sevgi, îmân ve amellerin, bir takım makam ve hallerin ruhudur; özüdür. Bu duygudan mahrum olanlar, ruhsuz ceset gibidirler."[51] Sevgide irâdenin de rolü vardır. Hatta her sevgi bir irâdedir, ama her irâde bir sevgi değildir. Kur'ân-ı Kerîm'in[52] "Ey insanlar, eğer imâna karşı küfrü seviyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi dostlar edinmeyin" âyetindeki sevgide bir tercih söz konusudur. Tercih ise irâde ile ilgili bir haslettir.[53]

Bir duyguyu -çoğunlukla- herkesin kendi hissedişi ve sezişi derecesinde tarif ve tahlil edeceği hakikati kabul edilmelidir. Duyguların tarif ve anlatımında sübjektiflik daha hâkim bir rol oynar. Ama her sübjektif davranış ve tavırda, objektif temaların büyük rolü gözden uzak tutulamaz. Her şeyden önce insan sosyal bir varlıktır. Bu sebeple onun davranış ve tavırlarında, obje olarak kabul edilen toplumun büyük bir rolü vardır. Sevginin tariflerinde de bu nokta dikkate alınmalıdır.

İslâm toplumunda özellikle ilk devir süfîleri için "ilk İslâm psikologları" dersek, mübalağa etmiş olmayız. Çünkü his ve duygular üzerinde onlar daha çok durmuşlardır. Dolayısıyla bu konularda söz sahibi olmaya hak kazanmışlardır. Bu tesbit, onların dışındaki âlimlerin duygular âlemiyle alâkalanmadıkları şeklinde anlaşılmamalıdır. Zira İslâmî ilimlerin olduğu kadar, İslâmî duygu ve düşüncelerin ana kaynağını da Kur'ân ve

51 İbn Kayyım, Medâricu's-Sâlikîn, III, 4.

52 et-Tevbe, 9/23.

53 Râgıb, el-Müfredât, 105.

RAŞİT KÜÇÜK KÜLLİYATI -1

SEVGİ MEDENİYETİ

Prof. Dr. Raşit Küçük

Geniş bir alanı kapsayan sevgi konusunda, özellikle "Allah Sevgisi"ni seçmiş olmamızın sebebi, yapılacak bir sıralamada ilk yeri almasından kaynaklanmıştır.

Allah sevgisi kavranılmadan, diğer sevgilerin kavranılamayacağı, pratikte de fayda temin edilemeyeceği gerçeği, bu araştırmayı tek konulu bir seviyeye yönlendirmiştir.

Bu çalışmanın gayesi; Kur'an ve Sünnet'i esas alarak, sevgi kavramı ve özellikle Allah sevgisi konusunda bir temel oluşturmak, genel bir çerçeve çizmektir.

Bu yapılırken, Kur'an-ı Kerim'in yanında en sahih hadislerin seçilmesine özel bir gayret gösterilmiştir.

www.hayatyayinlari.com

9 786051 514567

twitter.com/hayatyayinlari
facebook.com/hayatyayinlari